

The image is a composite. The upper portion shows a close-up of a man's face, from the nose up, looking directly at the camera with a slight smile. He has short, dark hair and a well-groomed beard. He is wearing a white collared shirt under a dark jacket. The background behind him is a rustic, weathered wooden wall. The lower portion of the image shows a vintage dark-colored car, possibly a Volvo 460, parked on a snowy or sandy surface. The car is a two-door model with a boxy design. The background behind the car is a hazy, light-colored landscape with some bare trees.

VAKOILIJOITA
pikkukaupungissa

Anna Amnell

Vakoilijoita pikkukaupungissa

Anna Amnell

Vakoilijoita pikkukaupungissa

Fiktiivinen kuvaus pienestä puutalokaupungista
ensimmäisen kylmän sodan aikaan

Tekijä kiittää saamastaan tuesta Alfred Kordelinin yleistä edistys- ja sivistysrahastoa, Kirjailijoiden ja kääntäjien apurahalautakuntaa ja Suomen Kirjailijaliittoa.

Lämpimät kiitokset myös teille sukulaiset ja esilukijat: mieheni ja lapseni, Aune Kämäräinen, Joonas Heiskanen (UM Pietari ja Moskova), Juhani Huttunen, Jorma Kaunisto, Aarne Pajunen.

Copyright ©: Anna Amnell 2018

Author photograph: Aune Kämäräinen

Cover Design: SelfPubBookCovers.com/RLSather

Päällys ja taitto: BoD – Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-805-188-6

Henkilöt:

Olavi Ahonen, nuorempi rikoskonstaapeli
Armas Hartikainen, vanhempi konstaapeli
Aapo Nappi, nuorempi konstaapeli
Eino, ylioppilas, toimittaja, poliisin avustaja
Liisa, Einon 13-vuotias sisarentytär
Elvira (Elvi) Niskanen, entinen sirkustaiteilija, naispoliisi
Mihail (Misha) Pasternak, lainopin kandidaatti,
vt. poliisipäällikkö
Onni Pajala, rikoskomisario
Pipsa Tuominen, kanslisti

Muita henkilöitä:

Juri Antonov, leningradilainen tutkija
Antonovin amerikansuomalainen vaimo
Kaisa Kainulainen, poikalyseon kanslisti
Rauha Laakso, originelli diakonissa
Laina Lahtinen, opiskelija, englannin tuntiopettaja
Leo Laitinen, Uuden kirkon kirkkoherra
Samuli (Samppa) Lehtola, valokuvaaja

Unelma Salo, tyttölyseon rehtori
Ilmari Manninen, poikalyseon rehtori
Maija Manninen, kotitalousopettaja
Maila Winter, ylioppilas, englannin ja ranskan tuntiopettaja
Kauno Kulma, lukion matematiikan lehtori
Pääministeri, Kauno Kulman serkku
Pääministerin vaimo
Opettajia, suntio, siivooja, lääkäreitä ja sairaanhoitajia,
pirssiautonkuljettajia

1.

Rikoskomisario Onni Pajalan kesäloma oli päättynyt, ja hän oli lähtenyt tapansa mukaan hyvissä ajoin polkupyörällä töihin kaupunkiin. Hän ylitti puisen Huokaustensillan, jonka alta kulki junarata Ylivieskaan. Maantiellä oli tavallista enemmän liikennettä, muutama henkilöautokin. Pajala poikkesi pappilan kavinavetan kohdalla maantieltä ja ajoi hitaasti koivukujalle, joka vei Isonpappilan pihalta maaseurakunnan kustavilaistyyliiselle kirkolle.

Kyläkaupan kohdalla Pajala palasi maantielle ja ohitti pitäjän ensimmäisen koulun, jota oli käynyt itsekin kuusi luokkaa ennen yhteislyseoon menoa. Kirkonkylän kansakoulu oli jo alkanut, piha oli täynnä koululaisia. Siellä olivat hänenkin lapsensa, tyttö ja poika. Kaksikerroksisen kunnantalon ja meijerin jälkeen alkoi maalaiskunnan ympäröimä ”pieni kaupunki Putkinotkon navetan takana”, niin kuin helsinkiläinen pakinoitsija oli kirjoittanut.

Rikoskomisario Pajala ajoi kaupungin läpi pohjoisesta etelään kulkevaa pääkatua, koivujen reunustamaa Pohjolankadun esplanadia. Harva pystyi ylpeilemään tällaisella työmatkalla, jossa on kaksi pitkää koivukujaa. Elämässä piti koota pienet ilot sieltä, missä niitä oli saatavilla. Sota oli keskeyttänyt Pajalan jatko-opinnot. Vaikka miehityksen ja Stalinin terrorin pelko jatkui, oltiin sittenkin iloisella ja optimistisella mielellä, sillä sota oli ohi ja sotakorvaukset oli kohta maksettu. Itsenäisyys oli säilytetty, vaikka Karjala oli menetetty ja Porkkala miehitetty. Onni Pajala oli selvinnyt sodista vähin ulkoisin vaurioin, vain äkilliset päänsärkykohtaukset muistuttivat sotavuosista.

Kun kaupungin idästä länteen kulkevan Kirkkopuistonkadun kioskista kuului "Kuolleet lehdet" Henry Theelin laula-

mana, Onni Pajala hidasti vauhtia. Polkupyörä tärisi, Pajala ylitti nupukivipäällysteisen kadunpätkän ja pysähtyi tarkistamaan taskukellonsa ajan Raatihuoneen tornikellosta. Tuossa puutalossa hän oli käynyt oppikoulun ja kirjoittanut ylioppilaaksi. Nykyinen pääministeri oli käynyt siellä ensimmäisen luokan. Vikkelänä poikana hän oli ehtinyt sinä aikana heittää kivellä päähän luokkatoveriaan. Siitä kivenheitosta puhuttiin taas torilla ja pohdittiin, nimittääkö presidentti hänet edelleen pääministeriksi syksyllä.

Pajala ajoi koivukujan toiseen päähän ja meni Paloisvirran sillalle, nojasi valkoiseksi maalattuun puukaiteeseen ja katsoi silta-arkkua, jonka vieressä oli pikkupoikana pyydystänyt rapuja. Hän pysähtyi sitten hetkeksi ihailemaan veden väreilyä virrassa ja etäällä näkyvää rautatiesiltaa kuin jäähyväisiksi kesälle, vaikka sitä näytti vielä jatkuvan.

Tuliko uusi poliisipäällikkö Helsingistä junalla etäämpänä näkyvää junasiltaa myöten vai lensikö Aero Oy:n DC-kolmosella Kuopioon ja tuli sieltä linja-autolla tai pirssiautolla tämän puusillan yli? Muuttaisiko uusi poliisipäällikkö hallin poliisien rauhallisen elämän? Pitäisikö helsinkiläinen mies häntä yksinkertaisena maalaistollona, sellaisena, josta tehtiin koominen hahmo joissakin salapoliisiromaaneissa?

2.

Kaupungin poliisilaitos oli toiminut jo yli kymmenen vuoden ajan kenkälaatikkoa muistuttavan linja-autoaseman sivurakennuksessa, entisessä myymälässä, jonka korkea näyteikkuna oli vahvistettu kaltereilla. Torin reunassa sijainnut entinen poliisiasema oli tuhoutunut talvisodan suurpommituksessa. Poliisiaseman ahtaus hellitti hiukan vasta silloin, kun poliisi sai käyttöönsä Kauppahallin yläkerran entisen hallinkahvilan, jossa oli nyt poliisilaitoksen kanslia, poliisipäällikön virkahuone ja rikospoliisin toimisto.

Rikoskomisario Onni Pajala avasi torin keskellä seisovan komean kivi -ja betonirakennuksen tammioven. Häntä vastaan leijuivat Kauppahallin alakerran myymälöiden ruokien houkuttelevat tuoksut. Hän nousi urheilijan pitkin askelin ja lomalta palaajan kevein mielin portaat yläkertaan.

– Huomenta, rikoskomisario, sanoi kanslisti Pipsa Tuominen. Hänellä oli kukkakuvioinen kesämekko päällä ja vaalea poninhäntä kiharoilla. – Tällaisena päivänä pitäisi kaikkien olla uimarannalla.

– Kunhan ei tulisi hukkumisonnettomuuksia, Pajala sanoi jurosti.

– Komisarion ei pidä olla pessimisti, sanoi neiti Tuominen ja lakkasi kynsiään huolellisesti kirkkaanpunaisella kynsilakalla.

– Pahinta olisi henkirikos. Sellaisia ei onneksi tapahdu tässä kaupungissa. Niistä neiti voi lukea salapoliisiromaaneista.

Pipsa Tuominen siirsi sanomalehden pöydällä olevan avoimen kirjan päälle. Pajala jätti hänet lakkaamaan kynsiään ja haavei-

lemaan murhista ja pankkiryöstöistä ja kävi viemässä koppalakkinsa eteisen naulakkoon.

Päivystämässä ollut nuorempi konstaapeli Olavi Ahonen oli pelaamassa dominoa muiden poliisien kanssa linja-autoaseman vieressä olevalla poliisilaitoksella. Miehet nousivat seisomaan Pajalan tullessa sisään. Edesmennyt poliisipäällikkö, entinen vääpeli, oli vaatinut tuollaista sotilaallista käytöstä. Pajala pyysi miehiä istumaan.

– Ottaako rikoskomisario kahvia? kysyi Olavi Ahonen innokkaana. – Kävin hallissa, olisi voileipiäkin, suolakurkkua tai lauантаimakkaraa leivän päällä.

– Taidanpa ottaa yhden kurkkuvoileivän. Miten täällä on mennyt? Pajala kysyi.

– Tavallista hiljaiseloa. Sivuvaunullinen moottoripyörä oli huollossa, kertoi järjestyspoliisin toiminnasta vastaava ylikonstaapeli Armas Hartikainen, poliisien Nestori.

– Piti sanoa, että se näytti hienolta tuolla polkupyörien vierellä, Pajala sanoi. Kaupunkilaisilla oli tapana jättää pyöränsä poliisilaitoksen eteen talteen poliisien mustien polkupyörien viereen. Pajala oli jättänyt sinne myös oman pyöränsä. Hän oli istunut nuorena monet kerrat Hartikaisen kyydissä sivuvaunussa. Hartikainen oli kestänyt kaikki vaiheet maan poliisilaitoksen myrskyisässä lähihistoriassa. Hän oli jämerä mies.

– Minä päivystän ensi yön rikososastolla ja teen samalla vähän toimistoröitä, sanoi Pajala. – Käyn ostamassa hallista jotain tukevaa syötävää. Ahonen saa mennä kotiin lepäämään.

3.

Puhelin kilisi terävästi poliisilaitoksen rikososastolla varhain sunnuntaiaamuna. Rikoskomisario Onni Pajala oli nukahtanut kanslian kovalle sohvalle. Hän oli ollut yöpäivystäjänä ja käynyt samalla läpi tilikirjoja ja muita papereita. Hän halusi, että virasto on täysin kunnossa maanantaina, jolloin uusi poliisipäällikkö tulee töihin. Edellinen poliisipäällikkö oli kuollut sydänkohtaukseen pidettyään puheen sodissa kaatuneiden muistotilaisuudessa Sankariniemen kentällä.

Pajala laahusti työpöydän ääreen ja tarttui haukotellen puhelimen luuriin.

- Rikoskomisario Pajala puhelimessa.
- Onko poliisilaitoksella? kysyi vapiseva vanhan miehen ääni.
- On tapahtunut murha.
- Sanoitteko murha? Pajala sanoi epäuskoisesti, nousi seiso-
maan ja oli kompastua lattialla lojuvaan kenkäänsä.
- Sanoin. Nainen makasi sängyn päällä kuolleena, kun hänet
sinne jätin. Sakset pystyssä rinnassa. Verta joka puolella.
- Ei tässä kaupungissa murhata. Ei ole murhattu 20 vuoteen.
Kuka puhuu?
- Uudenkirkon suntio.
- Onko suntio tappanut jonkun naisen?
- Herra varjalkoon, en. Minä vain näin hänet kuolleena.
- Missä te hänet näitte?
- Sängyssä. Hänen sängyssään. Sinne hänet oli tapettu. Ottaa
sydäimestä. Minä pyydän kirkkoherran puhelimeen.

Kirkkoherra Laitinen oli ollut jatkosodassa etulinjan joukkosidontapaikoilla ja kaatuneiden evakuoitikeskuksessa työtovereinaan lääkärit, lääkintämiehet ja ruumiinpesijät. Hän ei vähästä säikähtänyt.

Laitinen kertoi rikoskomisario Pajalalle, että kun suntio oli ollut tulossa kotoaan töihin, häntä vastaan oli horjunut sekavassa tilassa oleva nuori nainen avojaloin yöpaitasillaan ja sopertanut jotain murhasta.

Suntio talutti nuoren naisen sakastiin, jossa tämä oli nyt pyörtyneenä sohvalla. Paikalle ilmestyi siivooja alttarikukat käsisään ja haki naisen peitteeksi vanhan papinkaavun sakastin vaatekaapin perältä. Muuta peitettä ei ollut saatavilla. Siivooja sanoi, että tuo nuori nainen asui tyttölyseon uuden rehtorin alivuokralaisena Rantakadulla.

Laitinen oli lähettänyt suntion Rantakadulle katsomaan, mitä siellä oli oikein tapahtunut. Hänellä oli itsellään alkamassa vihkineuvottelu erään nuorenparin kanssa.

Suntio palasi ja kertoi, että Rantakadulla rehtorin talossa olivat ovet selällään ja talon omistaja, tyttölyseon uusi rehtori Unelma Salo oli makuuhuoneessaan kuolleena.

– Entä missä tämä sekava nuori nainen nyt on? Rikoskomisario Pajala kysyi puhelimessa.

– Pyörtyneenä tuolla sakastin sohvalla, Laitinen sanoi.

– Voitteko soittaa lääkärin?

– Olen jo soittanut.

Pajala sanoi: – Olen siellä kymmenessä minuutissa.

Onni Pajala löysi toisen kenkensä pienen etsimisen jälkeen. Hänen solmionsa oli työpöydällä, koppalakki ja virkatakki eteisen naulakossa. Hän kasteli WC:ssä käsipyyhkeen vesihanalla ja suoritti sen avulla nopean aamupesun korvikkeen ja ajoi hätäisesti partansa. Kaapissa oli hänen oma hammas-harjansa ja jonkun työtoverin hammastahnatuubi.

Piti herättää nuorempi konstaapeli Olavi Ahonen, joka nukkui kotonaan pahaa aavistamatta. Puhelin soi jonkin aikaa, ennen kuin Ahonen vastasi. Taustalla kuului pikkulapsen itku.

– Kuulinko minä oikein, herra rikoskomisario? Ihan murha. Vai tappoko?

– Se selviää myöhemmin. Nyt on kiire. Laita päällesi uusi kesäunivormu. Täällä on kuuma, sanoi Pajala hikoillen jo tummassa virka-asussaan. – Ota pistooli ja pikakirjoitusvälineet mukaan.

– Taitaa olla tosi kyseessä.

– Kyllä sinä pärjää. Olethan sinä rikostutkimuskurssin käynyt poliisi. Tule heti kaupunginkirkolle, käski Pajala.

– Tapettiinko se kirkossa?

– Ei, tämä on eri nainen, tietääkseni vielä elävä. Älä kysele enää, vaan ala tulla. Minä menen edeltä.

Pajalasta tuntui siltä, että hän oli nukkunut edellisenä yönä vain muutaman tunnin. Hän sammutti valot, lukitsi arkistokaapin ja poliisilaitoksen oven ja ryntäsi rikostutkimuslaatikon kädessään alas portaita tyhjästä kauppahallista. Hän painoi hallin ulko-oven kiinni, sitoi rikostutkimuslaatikon polkupyörän tavaratelineeseen ja lähti liikkeelle.

Alkoi sataa. Pajala pysähtyi, otti polkupyörän kotelosta sadeviitan, laittoi sen päälleen ja jatkoi matkaa.

Tilanne tuntui epätodelliselta, vaikka juuri tällaisia tapauksia varten hän oli valmistautunut. Tähän häntä tarvittiin. Hän polki yhtä aikaa järkyttyneenä ja innostuneena mäkeä ylös.

Rikoskomisario Pajalan kohtalona oli tähän asti ollut elää pikkukaupungin poliisin yhteiskunnalle tärkeää mutta suurista tapahtumista köyhää elämää. Isommissa kaupungeissa ja ulkomailla tapahtui rikoksia, joista kerrottiin sanomalehdissä ja elokuvateatterien uutiskatsauksissa. Tämän kaupungin asukkaat olivat rauhallista ja lainkuuliaista väkeä. Rauhanajan tapaukset olivat olleet tällä paikkakunnalla murtoja, tappeluja, hevosvarkauksia ja muita tihutöitä.

"Murha on kaikista rikoksista ratkaisevin, sillä sitä ei voi koskaan sovittaa". Jotenkin niin sanoi Onni Pajalan ihailema komisario Palmu Mika Waltarin salapoliisiromaanissa. Nyt oli Pajalankin kohdalle osunut tällainen rikos. Hän oli vielä edellisenä päivänä sanonut joutilaalta vaikuttaneelle kanslistille, että sellaista ei tapahdu tässä kaupungissa.

Hän oli erehtynyt tänä viikonloppuna jo kahdesti. Ensinnäkin hän oli aliarvioinut Pipsa-neidin kyvyt kanslistina vain sen tähden, kun hän käytti punaista kynsilakkaa töissä ja toiseksi yliarvioinut kotiseutunsa väestön nuhteettomuuden. Nyt oli joku riistänyt hengen toiselta ihmiseltä tässä rauhallisessa pikkukaupungissa.

Välkeaksi rapattu betonista ja tiilistä rakennettu funkistyylinen kirkko kohosi poikalyseon ja vesitornin välissä kaupungin korkeimmalla kohdalla mäellä, josta näki kaikkiin ilmansuuntiin. Kaupunginlääkäri oli jo kirkolla. Hän kertoi Pajalalle, että kirkonmäellä harhaillut nuori nainen oli saanut aivotärähdyksen. Häntä ei saanut jättää yksin, ja hänet oli herätettävä seuraavana yönä kahdesti, jotta nähdään, oliko hän tajuisaan ja millaisia jälkiä aivotärähdys oli häneen jättänyt.

Pajala vilkaisi mustalla kaavulla peitettyä naista, joka nukkui kyljellään. Hänestä näkyi vain pitkät vaaleat hiukset. Pajala raotti peitettä. Pahoinpitelyn uhri oli hoikka nuori nainen, jonka yöpaidassa ja aamutakissa oli multaa, hiekkaa ja heinänkorsia. Aamutakin helma oli repeytynyt.

Sairasauto kuljetti nuoren naisen tutkittavaksi ja hoidettavaksi kunnansairaalaan, sillä kaupunginsairaalassa oli lavantautipotilaita. Mukaan lähti sairaautossa Onni Pajalan kutsuma järjestyspoliisi, jonka tehtävänä oli vartioida, ettei kukaan asiaton menisi sairaan huoneeseen.

Pajalan mielessä vilahtelivat salapoliisiromaanien vastaavat tilanteet ja poliisikoulussa rikostutkimuskurssilla saadut ohjeet. Hän ei ollut käynyt turhaan niitä kursseja. Pajalan oli nyt mentävä lääkärien kanssa samaan aikaan surmapaikalle ja pyydettyä rikosvalokuvaaja tulemaan sinne mahdollisimman pian.

Kaupunginlääkäri ja kunnanlääkäri olivat liikkeellä kumpikin omalla autollaan ja olivat jo seisomassa edesmenneen rehtorin talon edessä, kun Pajala tuli sinne polkupyörällä. Lääkärit totesivat rehtorin kuolleen aikaisintaan aamulla viiden aikaan. Rikoksessa oli joitain outoja piirteitä, joista he eivät osanneet sanoa enempää. Molemmat lääkärit olivat sitä mieltä, että sak-

sien pistot eivät olleet aiheuttaneet naisen kuolemaa. He mää-
räsivät ruumiin lähetettäväksi Kuopioon kokeneen patologin
tutkittavaksi, kunhan rikospoliisit olivat sen nähneet.

Oli parasta jättää omituinen surma-ase paikalleen ja pyy-
tää rikosvalokuvaajaa ottamaan siitä varmuuden vuoksi usei-
ta valokuvia. Rikoksen tekijän täytyi olla joku, joka ei tien-
nyt, että rehtorille oli tullut vieras ja joka luuli, että nainen oli
yksin talossaan, päätteli Pajala. Toisaalta vieras, talosta paen-
nut nuori nainen oli ensisijainen epäilty.

Mitään ruhjeita, kamppailun jälkiä tai muita näkyviä vammo-
ja ei ollut vainajan raajoissa eikä vartalossa, kuten lääkäritkin
olivat todenneet. Hyökkääjä oli yllättänyt. Naisen valkea iho
oli koskematon. Vain keskellä rintaa töröttävät pitkät sakset
ja laaja veritahra valkoisessa yöpuvussa kertoivat surmatyöstä.
Ikävä näky. Ei ollut ihme, että vanha suntio järkyttyi.

Alkoi rikospaikan yksityiskohtainen ja tarkka tutkimus. Paja-
lan työvälineistä oli nyt hyötyä. Nahalla päällystetyssä luki-
tussa laatikossa olivat hyvässä järjestyksessä lokeroissaan kaik-
ki tarpeelliset välineet: kamera, ylimääräinen filmirulla, pieni
piirustuslehtiö, pikakirjoituslehtiö, muutama pehmeäkärki-
nen lyijykynä sekä pieni puukko kynien teroittamiseen. Suu-
rennuslasi, mustetyyny ja sormenjälkisivellin, magneettiharja
ja pulveria sormenjälkien ottamiseen. Oli myös esikoisen hyl-
käämä pallonmuotoiseksi kulunut pehmeä pyyhekumi, käsi-
raudat, suojalasit, puuvillakankaiset käsineet, pusseja ja putkia
näytteitä varten, hengityssuojain, pilli, läpinäkyviä liimapape-
rilevyjä, joihin koota revityt paperinpalaset, pienikokoinen
käsiase, sekuntikello, mittanauha, pinsetit, varsipeili, terävä
kirurginveitsi nahkakotelossa, suojamyssy peittämään hiuk-
set. Vain Onni tiesi, mitä laukussa oli.

Tässä kaupungissa ei murhata, ei ole murhattu kahteenkymmeneen vuoteen, sanoo rikoskomisario Onni Pajala, kun hänelle ilmoitetaan, että tyttökoulun naisrehtori on löydetty varhain sunnuntaiaamuna kuolleen pitkä veriset saksat pystyssä rinnassa.

Pienen puutalokaupungin poliisilaitos tuhoutui talvisodan suurpommituksessa, ja rikoskomisarion työpaikkana on kauppahallin yläkerran entinen kahvila. Ainoa autokin on korjattavana. Pajalan paineita lisää se, että seuraavana päivänä saapuu Helsingistä uusi poliisipäällikkö.

Kaikille on pian ilmiselvää, että vt. poliisipäälliköksi lähetetty nuori lainopin kandidaatti Mihail (Misha) Pasternak on rakastunut kauniiseen Maila Winteriin, jota epäillään rikkaan sukulaisensa murhasta.

Tarina vie myös Stalinin viimeisten vuosien Moskovaan ja Leningradiin, jota monet sanoivat edelleen itsepintaisesti Pietariksi.

FM Anna Amnell on Suomen Kirjailijaliiton jäsen.

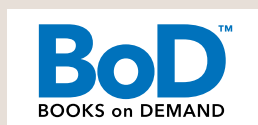
Author photograph: Aune Kämäräinen

Front cover: SelfPubBookCovers.com/RLSather

<https://paluu-1950-lukuun.blogspot.fi>

ISBN: 978-952-805-188-6

www.bod.fi